

OSA 1: KOKONAISTURVALLISUUDEN TOIMINTAMALLI 10

1 Johdanto 11

Kommentit:

“Lukuisat käynnissä olevat uudistushankkeet vaikeuttavat erityisesti aluetason toimijoiden kuvaamista yksityiskohtaisella tasolla. Näihin on valittu yleisluontoisempi ilmaisutapa”. Edellä mainittu kirjaus johdannossa sivulla 12 on aluetason toimijoille strategian toimeenpanon kannalta haaste ja edellyttää jatkuvaa vuorovaikutusta valtioneuvostotason kanssa. Yksilöt muodostavat paikallisen tason ja aluetason kautta tarvitsemansa turvallisen yhteiskunnan (ks. Sivu 23).

Kappaleessa 1.3 on kuvattu turvallisuuskäsitteiden liittymistä kokonaisturvallisuuteen. Kohdassa on todettu: “Huoltovarmuus on osa kokonaisturvallisuuden perustaa ja *painottaa* elinkeinoelämän varautumista.” Huoltovarmuus tarkoittaa kuitenkin paljon laajempaa kokonaisuutta, kuin elinkeinoelämän varautumista. Elinkeinoelämän lisäksi huoltovarmuus tarkoittaa kaikkien yhteiskunnan kriittisten toimintojen turvaamista ja normaalina säilyttämistä erilaisissa häiriö- ja poikkeusoloissa. Huoltovarmuustyö yhdistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat. Tämä on kirjattu selkeästi strategiassa myöhemmin sivulle 23.

2 Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot 16

Kommentit:

“Yhteiskunnan toimivuuden edellytyksenä on toimintakykyiset yksilöt”, todetaan sivulla 23. Huolehtimalla, että paikallisella ja alueellisella tasolla on toimintakykyisiä yksilöitä sekä toimivat peruspalvelut, luodaan perustukset myös ylempien tasojen toiminnalle ja kokonaisturvallisuuden toimintamallille edellytykset.

3 Yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat 26

Kommentit:

Riskien arviointi on jatkuva prosessi, kuten sivulla 28 todetaan. Vaikka Yhteiskunnan turvallisuusstrategia ja turvallisuuskomitea ei suoraan näiden kansallisten ja alueellisten riskiarvioiden laadintaa ohjaa, niin olisi tarkoituksenmukaista, että kansallisen riskiarvion julkaisun perään seuraavana vuonna toteutettaisiin aina alueellisten riskiarvioiden laadintakierros, jolloin välttyttäisiin päällekkäisyyksiltä.

4 Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen 31

Kommentit:

Tässä 2024 asiakirjassa on hyvin nostettu uutena asiana esiin käsite vaste. Vaste asettaa vaatimukset varautumiselle. Aivan keskeistä on ymmärtää, että varautuminen ei ole ilmaista. Varautuminen ulottuu kaikille toiminnan tasoille. Jokaisella on vastuu myös omasta varautumisestaan. Olennainen osa varautumista on tehtävän edellyttämien resurssien hankinta ja ylläpito. Sosiaali- ja terveystoimialalla normaaliolojen palvelutuotanto kärsii jo paikoitellen resurssipulasta, eikä reservejä pitkäkestoisten häiriötilanteiden tai poikkeusolojen varalle ole osoitettavissa. Hyvinvointialueiden rahoitushaasteet pakottavat tällä hetkellä keskittämään palveluita entisestään hajauttamisen tai kriittisten toimintojen monentamisen sijaan. Vasteeseen liittyvässä tilanneymmärryksen muodostamisessa suuremmat alueet eivät toimi tiedon tuottajina paikalliselle tasolle, vaan tällä hetkellä ainoastaan kuormittavat paikallista ja

alueellista tasoa tiedontuottajina valtioneuvostotasolle. On valtavan tärkeää saada tiedonvälitys toimimaan arjessa kaksisuuntaisesti.

Häiriötilanteen aikana välitettävän datan määrä moninkertaistuu, pirstaloituu ja aikakriittisyys korostuu tilanneseurannassa. Esimerkiksi muutaman hyvinvointialueen alueella puhaltavan myrskytilanteen hoitaminen, tehtävien priorisointi, jakaminen kentällä toimiville viranomaisille ja muille toimijoille sekä myrskystä toipumisen seuranta (yleisjohtajan tilanneymmärrys) edellyttää hajautettua operaatiota ja alempia johtamistasoja. Hätäkeskukset joutuvat keskittymään vain kaikkein kiireellisimpiin ilmoituksiin ja vaste muihin ilmoituksiin pitää löytyä paikalliselta ja (pienemmältä maantieteelliseltä) alueelliselta tasolta toimivaltaisten viranomaisten johtamana.

5 Kokonaisturvallisuuden toimijat 41

Kommentit:

Asiakirjassa kuvataan luvussa 5 keskeisiä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden osatekijöitä, ja kunkin roolia kokonaisuudessa. Eri tahojen yhteistoiminnan suunnittelu, sekä onnistuneen toteutuksen varmistaminen harjoittelun avulla tuodaan tekstissä ilmi. Yhteistoiminnan kuvaamisessa esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen rooli ja osallisuus alueellisella ja paikallisella tasolla jää melko ohueksi. Esimerkiksi hyvinvointialueiden ja kuntien oman materiaalsen varautumisen täydentäjänä HVK:n rooli voi olla merkittävä, ja yhdyspinta tulisi siten kuvata nykyistä selkeämmin.

“Alueellisen varautumisen tehtävien toteuttaminen koostuu useista toiminnoista. Keskeisiä yhteistoiminnan alustoja ovat alueelliset varautumisen ja turvallisuuden yhteistoimintarakenteet, kuten valmiustoimikunnat ja maakuntien turvallisuusklusterit(s. 42)”. Esimerkiksi Keski-Suomessa toimiva valmius- ja turvallisuustoimikunta toteuttaa menestyksellisesti tiedon jakamisen ja yhteisen tilanneymmärryksen synnyttämisen tehtävänsä. Vapaaehtoisuuteen perustuvat yhteistoiminnan muodot voivat kuitenkin muodostaa riskin muilta osin formaalissa rakenteessa, toimikunnalla ei ole toimivaltaa ohjata tai johtaa omaa, tai ulospäin suuntautuvaa toimintaa. Mahdollisia harjoituksia, saati yhteistoimintaa todellisissa poikkeustilanteissa voidaan toteuttaa vapaaehtoisuuden mahdollistamissa rajoissa. Edellä esitetty haaste on tunnistettu strategialuonnoksen luvussa 6, “Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen edellyttää tulevaisuudessa yhä parempaa tilanneymmärrystä ja sen tukemiseksi riittäviä teknisiä järjestelmiä sekä johtamisjärjestelyjä(s. 47)”.

Kappale 5.1, sivun 43 ensimmäinen kokonainen lause: “Valmiussuunnitelmat sisältävät mm. suunnitelmat yhteistyön toteutuksesta viranomaisten, kuntien, yksityisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa häiriötilanteisiin varautumisessa ja hoitamisessa” Keski-Suomen hyvinvointialue ehdottaa tarkennettavaksi: “*Sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä pelastuksen* valmiussuunnitelmat sisältävät mm...”

6 Kokonaisturvallisuuden tulevaisuus 47

Kommentit:

“Alue- ja paikallistason rakenteita uudistettaessa on turvallisuusasioiden huomioimiseen ja koordinaatioon kiinnitettävä erityistä huomiota. Rakenteiden tulee tukea häiriötilanteisiin ja kriiseihin varautumista ja niihin vastaamista sekä edistää myös toipumista”. “Määrältään, osaamiseltaan ja tahdoltaan riittävän henkilöstön varmistaminen on edellytys yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiselle” (s. 47). Rakenteita, riittävää materiaalista varautumista, tai varsinkaan tarvittavaa määrää motivoitunutta henkilöstöä on

haasteellista järjestää ilman riittävää rahoitusta. Näiltä osin on vaarana, että hyvinvointialueiden henkilöstö- ja rahoitusvaje hidastavat vasteen muodostumista.

Keski-Suomen hyvinvointialue pitää hyvänä sitä, että strategiaan on kirjattu henkilöstön riittävyys osana kokonaisturvallisuuden tulevaisuutta. Hyvinvointialueiden henkilöstön riittävyys on merkittävä kokonaisturvallisuutta heikentävä haaste nyt ja tulevaisuudessa. Suuri osa häiriötilanteista johtuu henkilöstön riittämättömyydestä, mikä on syytä huomioida.

OSA 2: STRATEGISET TEHTÄVÄT 48

Kommentit:

Strategian johtamista koskevan osion päämääränä on varmistaa valtion ylimmän johdon kyvykkyys päätöksentekoon erilaisissa kansallisissa, sekä ylikansallisissa tilanteissa. Pääasiallisen vastuun tehtävästä kantaa Valtioneuvoston kanslia, tukenaan tilannekohtaisesti tarpeenmukaiset ministeriöt. Keväällä 2024 lausunnolla ollut hyvinvointialueita koskeva luonnos sote-järjestämislain muutos tukee tarvittavien sosiaali- ja terveyssektoria koskettavien toimenpiteiden toteutusta kansalaisrajpintaa lähestyttäessä. Voidaan arvioida päätösten tekemisen, sekä niiden konkreettisen toimeenpanon voivan tulevaisuudessa olla uudistetun lainsäädännön pohjalta nykyistä sujuvampaa

Yhteiskunnan kokonaisturvallisuusstrategiassa on huomioitu laajalti erilaisia tehtäviä yhteiskunnassamme. Dokumentissa mainitaan esimerkiksi tietojärjestelmien toiminnan varmistaminen ja yleisellä tasolla myös työvoiman saannin turvaaminen. Sivulla 68 todetaan. "Kokonaismaanpuolustukseen kuuluvat kaikki ne kansalliset ja kansainväliset sotilaalliset ja siviilialojen toimet, joilla turvataan sotilaallisen maanpuolustuksen toimintaedellytykset kaikissa turvallisuustilanteissa. Naton jäsenenä kokonaismaanpuolustuksen järjestelyjen on katettava Puolustusvoimien omien joukkojen lisäksi Suomen alueella toimivat liittolaisjoukot, mikä on huomioitava esimerkiksi sairaanhoitokapasiteetin kehittämisessä" Tämä on ainoa kohta, jossa käsitellään sosiaali- ja terveydenhuollon ja myös pelastustoimen yleisen toimintakyvyn varmistamista. Strategiassa tulisi ylätasolla huomioida esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon tilojen ja tietojärjestelmien varautuminen ja yhteensovittaminen alueellisesti ja valtakunnallisesti. Samoin ylätasolla tulisi huomioida sekä henkilöstötarpeiden yhteensovittaminen eri toimijoiden (esimerkki: Puolustusvoimat vs terveydenhuolto/pelastustoimi/poliisi) välillä ja myös koulutusorganisaatioiden tarjoama potentiaali henkilöstövarautumisessa.

Yksityiskohtaisia kommentteja:

- 29 otsikkoon korjaus: *kaikki* ministeriöt toimivaltansa mukaisesti
- 45 s. 130 puolen välin jälkeen "Kunnat turvaavat vastuullaan olevien ruokapalvelujen jatkuvuuden vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Viranomaisten, järjestöjen ja elinkeinoelämän välinen tiedonkulku ja yhteistyö varautumisen ja osaamisen kehittämisessä sekä tilannekuvan muodostamisessa ovat keskeisessä asemassa." Ehdotamme tarkennettavaksi tekstiä: *Kunnat ja hyvinvointialueet turvaavat....*

Henkinen kriisinkestävyys.....139

Kommentit:

On tärkeää, että valmistaudutaan riittävästi ja suunnitelmallisesti haavoittuvassa asemassa olevien kansalaisten, kuten ikääntyneiden, vammaisten, sekä lasten ja nuorten turvallisuuden tunteen vahvistamiseen kriisitilanteissa. Saumattoman yhteistyön merkitystä tulee korostaa hyvinvointialueen ja kuntien välillä. Häiriötilanteiden hallinnan harjoittelu yhteistyössä on tärkeää.